

Joanna Peter

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie

Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Krakowie

Czy jesteśmy gotowi do uczenia się przez całe życie?

Innym możemy powiedzieć, że Muad'Dib uczył się prędko, ponieważ najpierw przeszedł szkolenie, jak się uczyć. A najpierwszą ze wszystkich otrzymał lekcję podstawowej wiary, że może się nauczyć. Szokuje odkrycie, jak wielu ludzi nie wierzy, że mogą się nauczyć, a o ile więcej uważa, że nauka jest trudna. Muad'Dib wiedział, że każde zdarzenie niesie jakąś lekcję.

Frank Herbert, *Diuna*

Uczenie się przez całe życie – *lifelong learning* – to co prawda koncepcja nie nowa, ale nadal dynamicznie rozwijająca się i zyskująca coraz większe znaczenie w kontekście współczesnych wyzwań zawodowych i społecznych. Odnosi się do ciągłego, dobrowolnego i motywowanego poszerzania wiedzy i umiejętności. Jest to koncepcja, która zakłada, że edukacja nie kończy się po ukończeniu formalnych etapów kształcenia, takich jak szkoła czy studia, ale trwa nieustannie, w różnych formach i okolicznościach. System kształcenia ustawicznego obejmuje różnorodne formy edukacji, w tym szkolenia zawodowe, kursy językowe, studia podyplomowe, kursy online oraz inne programy edukacyjne. Popularność takich form kształcenia rośnie, zwłaszcza wśród dorosłych, którzy pragną podnieść swoje kwalifikacje zawodowe lub zmienić ścieżkę kariery.

Koncepcja *lifelong learning* ma swoje początki w połowie XX wieku. Na jej rozwój miał wpływ szereg wydarzeń, z których na szczególną uwagę zasługują następujące:

- **W 1949 roku** Rada Europy zorganizowała konferencję poświęconą edukacji dorosłych, co było jednym z pierwszych formalnych uznań potrzeby ciągłego kształcenia się przez całe życie.
- **W latach 60.** UNESCO (Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury) zaczęło promować ideę *lifelong learning* jako kluczowego elementu edukacji na poziomie globalnym. UNESCO podkreślało, że edukacja nie powinna ograniczać się do wczesnych lat życia, ale powinna trwać przez całe życie, adaptując się do zmieniających się potrzeb społeczeństwa.
- **W 1972 roku** powstał raport Faure'a, jeden z najważniejszych dokumentów w historii *lifelong learning*, zatytułowany „Learning to Be” (Uczyć się, aby być), opublikowany przez UNESCO. Raport ten podkreślał, że edukacja powinna być procesem trwającym całe życie, umożliwiającym jednostkom pełny rozwój osobisty i zawodowy.
- **W 1996 roku** zaprezentowano raport Delorsa, kolejny kamień milowy, „Learning: The Treasure Within” (Edukacja: Jest w niej ukryty skarb), również opublikowany przez UNESCO. Raport Delorsa wprowadził cztery filary edukacji: „uczyć się, aby wiedzieć”, „uczyć się, aby działać”, „uczyć się, aby żyć wspólnie” oraz „uczyć się, aby być”, co stało się fundamentem koncepcji *lifelong learning*.

- **W latach 1980–1990** zaobserwowano wzrost zainteresowania koncepcją w wielu krajach rozwiniętych, w tym z Unii Europejskiej oraz USA. Zaczęto wdrażać polityki i programy wspierające *lifelong learning*. Było to związane z szybko zmieniającymi się wymaganiami rynku pracy, globalizacją oraz postępem technologicznym, które wymagały ciągłego aktualizowania umiejętności i wiedzy.
- **W 2000 roku** Unia Europejska przyjęła strategię lizbońską (Europejska Agenda Lifelong Learning), która podkreślała znaczenie edukacji przez całe życie jako kluczowego elementu konkurencyjności Europy w stosunku do reszty świata. W 2002 roku na Europejskim Szczyście Edukacyjnym w Barcelonie przyjęto program mający na celu promocję i wsparcie *lifelong learning*.

Idea ewoluowała z biegiem czasu, stając się centralnym elementem polityki edukacyjnej na całym świecie. Jej głównym przesłaniem jest to, że edukacja nie kończy się na formalnym kształceniu w młodości, ale jest ciągłym procesem, który trwa przez całe życie, umożliwiając jednostkom adaptację do zmieniających się warunków i realizację swojego pełnego potencjału.

Ciągły rozwój koncepcji wynika z potrzeby chwili, zwłaszcza w świetle zmiany demograficznej, jaką jest starzejące się społeczeństwo, czyli rosnący w populacji odsetek osób starszych, oraz wzrastająca długość życia.

W Polsce coraz odważniej mówi się o konieczności edukacji permanentnej, która uznawana jest za kluczowy element rozwoju zarówno jednostki, jak i społeczeństwa w ogóle. Współczesny rynek pracy wymaga od pracowników ciągłego dostosowywania się do dynamicznych zmian, na przykład technologicznych i społecznych, co sprawia, że edukacja nie kończy się na etapie szkolnym czy akademickim, ale trwa przez całe życie.

Celem artykułu nie jest odpowiedź na pytanie postawione w tytule. Ma on raczej rozbudzić potrzebę zbadania aktualnego stanu rzeczy w tym zakresie, a w konsekwencji być może również sformułowania ewentualnych wskazówek, które mogą być pomocne w przygotowaniu do uczenia się przez całe życie.

W przywołanym wcześniej raporcie Delorsa czytamy:

Aby spełnić w całości swoją misję, edukacja powinna organizować się wokół czterech aspektów kształcenia, które przez całe życie będą niejako dla każdej jednostki filarami jej wiedzy: *uczyć się, aby wiedzieć*, tzn. aby zdobyć narzędzia rozumienia; *uczyć się, aby działać*, aby móc oddziaływać na swoje środowisko; *uczyć się, aby żyć* wspólnie, aby uczestniczyć i współpracować z innymi na wszystkich płaszczynach działalności ludzkiej; wreszcie, *uczyć się, aby być*, dążenie, które jest pokrewne trzem poprzednim. Oczywiście, te cztery drogi wiedzy tworzą całość, albowiem mają one wiele punktów zbieżnych, przecinających się i uzupełniających¹.

¹ *Edukacja: jest w niej ukryty skarb*. Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku, J. Delors (red.), tłum. W. Rabczuk, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich Wydawnictwa UNESCO, Warszawa 1998.

Zaprezentowane założenia dotyczące czterech podstawowych filarów edukacji stały się niejako podstawą, na której budowana jest struktura koncepcji uczenia się przez całe życie. W wyraźny sposób podstawy te zorientowane są na konkretne działania, mające przyczynić się do przygotowania społeczeństwa do edukacji ustawicznej, budowania społeczeństwa opartego na wiedzy.

Aby móc sprawnie i efektywnie uczyć się przez całe życie, konieczne jest nabywanie odpowiednich postaw i umiejętności, które z jednej strony rozbudzą potrzebę samorozwoju, a z drugiej – dadzą praktyczne narzędzia do zdobywania wiedzy. Przy czym szczególnie ważne, a zasadniczo najważniejsze, jest właśnie kształtowanie postaw.

Pomocnymi w samoedukacji cechami osobowości są niewątpliwie ciekawość, otwartość na nowe doświadczenia, wytrwałość, aktywność, cierpliwość i konsekwencja. Ważna jest postawa refleksyjności i samoświadomości, która pozwala na ciągłe doskonalenie i adaptację do nowych wyzwań, a także oczywiście wewnętrzna motywacja napędzana przez własne zainteresowania czy chęć rozwoju. Uczenie się przez całe życie często wiąże się z napotykaniami problemów, których rozwiązanie wymaga innowacyjnego podejścia i kreatywności.

Podstawową umiejętnością jest zdolność samodzielnego uczenia się, co oznacza proces, w którym jednostka bierze odpowiedzialność za własny rozwój i edukację, bez stałej zależności od nauczycieli lub innych osób czuwających nad przebiegiem nauki. Samodzielne uczenie się wymaga inicjowania oraz aktywnego poszukiwania informacji, ale także umiejętności krytycznego analizowania zdobywanych wiadomości, ocenę wiarygodności źródeł, porównywanie różnych perspektyw oraz refleksję nad własnym zrozumieniem i wiedzą.

Samodzielne uczenie się zmusza do sprawnego zarządzania czasem, planowania nauki i wyznaczania celów edukacyjnych. Trzeba umieć ustalić, co chce się osiągnąć, i konsekwentnie dążyć do realizacji celów.

Kolejnym niezbędnym elementem jest regularna samoocena postępów, identyfikowania mocnych i słabych stron oraz dostosowywania strategii nauki do założonych osiągnięć.

Jak widać, nawet pobieżna analiza przynosi bardzo dużo różnorodnych umiejętności, które są niezbędne do sprawnego samouczenia się, a z pewnością nie jest to zestawienie wyczerpujące.

Zasadne jest przyjrzenie się kluczowym aspektom uczenia ustawicznego, w odniesieniu do:

- edukacji formalnej (system szkolny, wyższe studia, kursy certyfikowane);
- edukacji pozaformalnej (kursy online, szkolenia zawodowe, warsztaty, webinaria);
- edukacji nieformalnej (codzienne doświadczenia, czytanie książek, filmy edukacyjne, podcasty, internet, uczestniczenie w klubach dyskusyjnych, mentoring, praktyki zawodowe).

Edukacja formalna a przygotowanie do uczenia się przez całe życie

Próbie zdefiniowania najważniejszych i najbardziej potrzebnych kompetencji umożliwiających uczenie się przez całe życie podjął w 2006 roku² Parlament Unii Europejskiej i Rada, nazywając je kompetencjami kluczowymi, i wyszczególnił:

- porozumiewanie się w języku ojczystym
- porozumiewanie się w językach obcych
- kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne
- kompetencje informatyczne
- umiejętność uczenia się
- kompetencje społeczne i obywatelskie
- inicjatywność i przedsiębiorczość
- świadomość i ekspresję kulturalną.

Kompetencja jest tu rozumiana jako: „połączenie wiedzy, umiejętności i podstaw odpowiednich do sytuacji. Kompetencje kluczowe to te, których wszystkie osoby potrzebują do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia”³.

W 2018 roku⁴ Parlament Unii Europejskiej i Rada ustaliły nowe kompetencje kluczowe, które są niejako uszczegółowieniem poprzednich, ale także nieco wyraźniej wskazują konkretne kierunki działania:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności
- kompetencje matematyczne oraz w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii
- kompetencje cyfrowe
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się
- kompetencje obywatelskie
- kompetencje w zakresie przedsiębiorczości
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej

W ślad za dyrektywami unijnymi ukazały się stosowne akty prawne Ministerstwa Edukacji Narodowej⁵ regulujące wdrożenie zapisów.

Oba zestawy kompetencji kluczowych wydają się dobrze wpisywać w wymienione wcześniej umiejętności i postawy konieczne do uczenia się przez całe życie.

² Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz. U. L 394 z 30.12.2006).

³ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz. U. L 394 z 30.12.2006).

⁴ Zalecenia Rady Europejskiej nr 2018/C 189/01 z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz. U. C 189 z 4.06.2018).

⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu miarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej oraz Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia.

Jak wiadomo, tradycyjny system oświaty, koncentrujący się głównie na edukacji formalnej, obejmuje nauczanie w szkołach podstawowych, średnich i wyższych. W podstawowych kierunkach realizacji polityki oświatowej państwa (dokumencie Ministra Edukacji Narodowej), co najmniej od roku 2020, znajdują się zapisy sugerujące obowiązek „wyposażenia” ucznia w stosowne narzędzia permanentnego pozyskiwania wiedzy i rozwoju osobistego. W kolejnych latach były to:

Rok szkolny 2020/2021

- [...] **Rozwijanie samodzielności, innowacyjności i kreatywności uczniów.**
- Wdrażanie zmian w kształceniu zawodowym, **ze szczególnym uwzględnieniem kształcenia osób dorosłych.**
- **Wykorzystanie** w procesach edukacyjnych **narzędzi i zasobów cyfrowych** oraz metod kształcenia na odległość. **Bezpieczne i efektywne korzystanie z technologii cyfrowych.**

Rok szkolny 2021/2022

- [...] **Kształtowanie właściwych postaw szlachetności, zaangażowania społecznego** i dbałości o zdrowie.
- [...] Szersze i przemyślane **wykorzystanie w tym względzie m.in. wybieczek edukacyjnych.**
- Podnoszenie jakości edukacji poprzez **działania uwzględniające zróżnicowane potrzeby rozwojowe i edukacyjne** wszystkich uczniów [...]. **Roztropne korzystanie w procesie kształcenia z narzędzi i zasobów cyfrowych oraz metod kształcenia wykorzystujących technologie informacyjno-komunikacyjne.**
- Wdrażanie Zintegrowanej Strategii Umiejętności – **rozwój umiejętności zawodowych w edukacji formalnej i pozaformalnej, w tym uczeniu się dorosłych.**
- **Wzmocnienie edukacji ekologicznej w szkołach. Rozwijanie postawy odpowiedzialności za środowisko naturalne.**

Rok szkolny 2022/2023

- **Wychowanie zmierzające do osiągnięcia ludzkiej dojrzałości** poprzez kształtowanie postaw ukierunkowanych na prawdę, dobro i piękno, **uzdalniających do odpowiedzialnych decyzji.**
- **Doskonalenie systemu kształcenia zawodowego we współpracy z pracodawcami** – wdrażanie Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030.
- [...] **Wsparcie edukacji informatycznej i medialnej, w szczególności kształtowanie krytycznego podejścia do treści publikowanych w Internecie i mediach społecznościowych.**
- **Wsparcie nauczycieli i innych członków społeczności szkolnych w rozwijaniu umiejętności podstawowych i przekrojowych uczniów, w szczególności z wykorzystaniem pomocy dydaktycznych zakupionych w ramach programu „Laboratoria przyszłości”.**

Rok szkolny 2023/2024

- **Rozwój** kształcenia zawodowego i **uczenia się w miejscu pracy** w partnerstwie z przedstawicielami branż.
- **Wspieranie rozwoju umiejętności cyfrowych** uczniów i nauczycieli, ze szczególnym uwzględnieniem **bezpiecznego poruszania się w sieci** oraz **krytycznej analizy informacji dostępnych w Internecie**. **Poprawne** metodycznie **wykorzystywanie** przez nauczycieli narzędzi i **materiałów** dostępnych w sieci, w szczególności opartych na sztucznej inteligencji.

Rok szkolny 2024/2025

- Edukacja prozdrowotna w szkole – **kształtowanie zachowań** służących zdrowiu, rozwijanie sprawności fizycznej i **nawyku aktywności ruchowej, nauka udzielania pierwszej pomocy**.
- **Wspieranie rozwoju umiejętności cyfrowych** uczniów i nauczycieli, ze szczególnym uwzględnieniem **bezpiecznego poruszania się w sieci** oraz **krytycznej analizy informacji dostępnych w Internecie**; **poprawne** metodycznie **wykorzystywanie** przez nauczycieli **narzędzi i materiałów dostępnych w sieci**, w szczególności opartych na sztucznej inteligencji, korzystanie z zasobów Zintegrowanej Platformy Edukacyjnej.
- **Kształtowanie myślenia analitycznego** poprzez interdyscyplinarne podejście do nauczania przedmiotów przyrodniczych i ścisłych oraz poprzez pogłębianie umiejętności matematycznych w kształceniu ogólnym.
- **Wspieranie rozwoju umiejętności zawodowych** oraz **umiejętności uczenia się przez całe życie** poprzez wzmocnienie współpracy szkół i placówek z pracodawcami, oraz z instytucjami regionalnymi.
- Szkoła miejscem edukacji obywatelskiej, kształtowania postaw społecznych i patriotycznych, odpowiedzialności za region i ojczyznę. **Edukacja dla bezpieczeństwa i proobronna**.

Widać zatem, że z formalnoprawnego punktu widzenia podejmowane są próby wypracowania kluczowych kompetencji koniecznych do sprawnego uczenia się przez całe życie. Pojawiają się natomiast pytania: Czy i w jaki sposób założenia są realizowane w praktyce szkolnej? Czy w szkołach przygotowuje się ludzi do samodzielnego nabywania wiedzy? Czy promuje się postawę otwarcia na samokształcenie? Czy, gdzie i jak są kształcone kompetencje umożliwiające podjęcie nauki na dowolnym etapie życia? W końcu: Czy i jak edukacja formalna wykorzystuje i wspiera się edukacją pozaformalną i nieformalną do osiągnięcia celów nauczania?

Edukacja pozaformalna i nieformalna a uczenie się przez całe życie

Edukacja pozaformalna i edukacja nieformalna są dwoma istotnymi elementami kształcenia ustawicznego, które powinny uzupełniać tradycyjne podejście szkolne. Komplementarność i konieczność współdziałania wszystkich typów edukacji (formalnej, pozaformalnej i nieformalnej) jest w dzisiejszym świecie niemal oczywistym wymogiem, sposobem na skuteczne, wieloaspektowe i atrakcyjne nauczanie. Pomysłem na „odczarowanie” nauki jako żmudnego, nudnego procesu, którego efekty nie zawsze są zadowalające.

Edukacja nieformalna odnosi się do spontanicznych i niezorganizowanych form uczenia się, które zachodzą w codziennych sytuacjach życiowych. Może obejmować naukę przez doświadczenie, interakcje społeczne, samokształcenie czy korzystanie z mediów. Przykładami edukacji nieformalnej są: czytanie książek niezwiązanych bezpośrednio z programem szkolnym, oglądanie filmów dokumentalnych, hobby.

Z kolei edukacja pozaformalna obejmuje bardziej zorganizowane, ale nadal elastyczne formy uczenia się. Programy pozaformalne są często realizowane przez organizacje pozarządowe, kluby młodzieżowe, centra kultury, a także w ramach szkoleń i kursów zawodowych. Celem tych programów jest rozwijanie umiejętności i kompetencji, które mogą być trudne do zdobycia w tradycyjnym systemie edukacji. Przykładami mogą być warsztaty artystyczne, szkolenia z zakresu umiejętności miękkich czy programy wolontariatu.

Od lat pojawiają się najróżniejsze projekty szkoleniowe i edukacyjne, dostępne dla szerokiego grona odbiorców, często skierowane właśnie do osób, które zakończyły już edukację w sensie formalnym. Aktywności te mogą liczyć na oficjalne wsparcie różnych instytucji. Również wyższe uczelnie aktywnie angażują się w promowanie kształcenia ustawicznego, oferując studia podyplomowe, kursy specjalistyczne oraz zajęcia na uniwersytetach trzeciego wieku.

Przykładami inicjatyw wspierających ciągle uczenie się mogą być:

- specjalistyczne kursy oraz szkolenia zawodowe i certyfikacyjne oferowane przez firmy i instytucje edukacyjne, które pozwalają na zdobycie nowych kwalifikacji, dostosowanych do potrzeb rynku pracy i specyfiki zawodu;
- uniwersytety trzeciego wieku prowadzące programy edukacyjne skierowane do seniorów;
- relacje mentoringowe i coachingowe, które wspierają rozwój osobisty i zawodowy poprzez indywidualne podejście i bezpośrednie wsparcie;
- platformy e-learningowe, np. Coursera, edX, Khan Academy, Udemy;
- biblioteki publiczne, ośrodki kultury, ośrodki doskonalenia zawodowego proponujące warsztaty, kluby książki, dostęp do zasobów edukacyjnych.

Bezspornie coraz większy nacisk kładzie się na szeroko pojętą edukację cyfrową, która odgrywa niebagatelną rolę w nowoczesnym nauczaniu i uczeniu się, będąc potężnym narzędziem do zdobywania kolejnych umiejętności. Trudno nie wspomnieć choćby o sztucznej inteligencji (SI, AI), która na naszych oczach staje się jednym z zasadniczych narzędzi pozyskiwania wiedzy oraz wsparcia edukacyjnego (zapewne zarówno w dobrym, jak i złym aspekcie). Wykorzystanie sztucznej inteligencji pozwala na sprawne planowanie, ale także ocenianie i ewaluację procesu nauczania i samonauczania. Peter Witt, w przewodniku dla nauczycieli *Zwiększ efektywności swoich lekcji, wykorzystując Sztuczną Inteligencję*⁶, pisze:

⁶ P. Witt, *Zwiększ efektywności swoich lekcji, wykorzystując Sztuczną Inteligencję*, TESLA INSTITUTE & YEE, 2023, s. 10.

Świat edukacji szybko się zmienia, a sztuczna inteligencja (AI) odgrywa ważną rolę w tej przemianie. Sztuczna inteligencja może zrewolucjonizować metody nauczania i uczenia się, ułatwiając uczniom dostęp do wysokiej jakości materiałów i zasobów edukacyjnych, a nauczycielom ułatwić przygotowanie zajęć i organizację pracy.

Jak łatwo zauważyć, oba typy edukacji – pozaformalna i nieformalna – dają możliwość uczenia się w sposób bardziej dostosowany do indywidualnych potrzeb i stylów uczenia się. Równocześnie promują i realizują ideę uczenia się przez całe życie. Są także cennym narzędziem w walce z wykluczeniem społecznym, umożliwiając dostęp do wiedzy i umiejętności osobom, które z różnych powodów mogą mieć utrudniony dostęp do edukacji formalnej. Powinny być nieodłącznymi elementami kompleksowego systemu edukacyjnego. Uzupełniają formalne kształcenie, umożliwiając holistyczny rozwój, są doskonałymi okazjami do rozwoju umiejętności miękkich, takich jak komunikacja, współpraca w zespole czy zarządzanie czasem.

Uczenie się osób dorosłych

Rozważając rozmaite aspekty uczenia się przez całe życie, nie sposób pominąć faktu, że dotyczy ono osób dorosłych. Oczywiście jest, że sposób uczenia się osób dorosłych jest diametralnie różny od uczenia się dzieci i młodzieży.

Na początku 2023 roku przeprowadzono międzynarodowe badanie „Uczenie się osób dorosłych” (Adult Education Survey – AES). Jak podaje Główny Urząd Statystyczny, raportując wyniki badania:

W 2022 r. w Polsce 54,0% osób w wieku 18– 69 lat deklarowało, że zdobywało wiedzę w różnych formach, w tym 48,3% (11,4 mln osób) uczyło się w sposób nieformalny od współpracowników, kolegów, członków rodziny lub samodzielnie. Edukacja w systemie szkolnym lub na studiach wyższych (edukacja formalna) obejmowała 2,3 mln osób, tj. 9,2% badanej populacji⁷.

Osoby dorosłe mają specyficzne potrzeby i cele edukacyjne. Zasadniczymi cechami uczenia się osób dorosłych są: motywacja wewnętrzna, doświadczenie życiowe, celowość (związek z konkretnymi celami, takimi jak rozwój kariery, zmiana zawodu, zdobycie nowych umiejętności czy realizacja pasji), praktyczność (bezpośrednie zastosowanie w życiu zawodowym lub osobistym), samodzielność (autonomia w procesie nauki, samodzielne zarządzanie czasem i tempem nauki).

Pamiętajmy także o tym, że w przypadku osób dorosłych bardzo często mowa jest o odnawianiu, rozwijaniu i doskonaleniu kwalifikacji ogólnych i zawodowych⁸. Nie jest to zatem proces podobny, jak w przypadku dzieci rozpoczynających przygodę z nauką, a to zdecydowanie zmienia charakter i sposób nabywania wiedzy.

Oczywiście nauka „przez całe życie” wiąże się z wieloma wyzwaniami, do których należą: konieczność balansowania między obowiązkami, czasami bariery technologiczne, koszty edukacji czy choćby motywacja i wytrwałość, gdyż utrzymanie motywacji i regularność w nauce mogą być trudne, zwłaszcza

⁷ Uczenie się osób dorosłych w 2022 r., Informacje sygnałowe, GUS, 2024, s. 1.

⁸ https://pl.wikipedia.org/wiki/Kszta%C5%82cenie_ustawiczne

w obliczu codziennych zobowiązań. Nie zmienia to faktu, że edukacja permanentna ma pierwszorzędne znaczenie w zmieniającym się świecie, umożliwiając adaptację do nowych technologii, rozwój zawodowy i osobisty, poszerzanie horyzontów, rozwijanie pasji i zainteresowań oraz po prostu aktywne uczestniczenie w życiu społecznym.

Zakończenie

Wracając do tytułowego pytania: czy zatem jesteśmy gotowi do uczenia się przez całe życie? Pytanie wydaje się szczególnie aktualne w świecie, gdzie technologia i globalizacja wywierają ogromny wpływ na rynek pracy oraz życie społeczne, a zmiany następują szybciej niż kiedykolwiek. W odpowiedzi warto rozważyć zarówno indywidualne, jak i systemowe warunki gotowości do ciągłego uczenia się.

Na poziomie indywidualnym, najważniejszą rolę odgrywa odpowiednia postawa: chęć rozwoju, wiara w możliwości, ale również zwykła ciekawość świata. Osoby, które cechują się otwartością na nowe doświadczenia, mają większe szanse na skuteczne angażowanie się w naukę przez całe życie. Ważna jest także gotowość do przystosowywania się do nowych technologii i zmieniających się warunków. Rozwój technologiczny umożliwia ludziom z różnych środowisk dostęp do wysokiej jakości edukacji.

Z perspektywy systemowej istotna jest zarówno polityka oświatowa, jak i aktywizacja na poziomie szkół w kwestii kształcenia kompetencji umożliwiających ciągłe uczenie się. Infrastruktura edukacyjna, obejmująca biblioteki, centra edukacyjne, ośrodki kultury, również jest niezbędna do promowania samoedukacji. Być może warto przeprowadzić badanie diagnozujące rzeczywiste potrzeby uczniów, studentów i nauczycieli w tej kwestii.

Jesteśmy na dobrej drodze do uczenia się przez całe życie, ale wiele zależy od skutecznego promowania kultury ciągłego rozwoju, zachęcania do nieustannego poszukiwania wiedzy, wskazywania korzyści z nauki na każdym etapie życia.

Ostatecznie to sami jesteśmy swoim najlepszym nauczycielem. Kiedy jesteśmy otwarci, świadomi i czujni, możemy poprowadzić siebie w odpowiednim kierunku.

Tarhang Tulku, *Gest równowagi*

Bibliografia

- Edukacja: jest w niej ukryty skarb*. Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku, J. Delors (red.), tłum. W. Rabczuk, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich Wydawnictwa UNESCO, Warszawa 1998.
- Herbert F., *Diuna*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2010.
- Kierunki realizacji polityki oświatowej państwa za lata 2020-2024, Ministerstwo Edukacji Narodowej, <https://www.gov.pl/web/edukacja/nadzor-pedagogiczny3?page=2&size=10> [dostęp: 19.07.2024].

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu miarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz.U. 2018 poz. 467).
- Tulku T., *Gest równowagi. Przewodnik po świadomości, zdrowiu i medytacji*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 1999.
- Uczenie się osób dorosłych w 2022 r.*, Informacje sygnałne, GUS, 2024.
- Witt P., *Zwiększ efektywności swoich lekcji wykorzystując Sztuczną Inteligencję*, TESLA INSTITUTE & YEE, 2023.
- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz. U. L 394 z 30.12.2006).
- Zalecenia Rady Europejskiej nr 2018/C 189/01 z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz.U. C 189 z 4.06.2018).
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Kszta%C5%82cenie_ustawiczne